

“DOMUZ GRİBİ AŞISI” KAMPANYASIYLA İLGİLİ BASINDA ÇIKAN HABERLERİN RISK TOPLUMU KURAMI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

“SWINE FLU VACCINE” INVESTIGATION ASSOCIATED PRESS IN THE SUMMIT CAMPAIGN OF RISK SOCIETY THEORY OF CONTEXT

KAMURAN DEĞER

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

ÖZ

Global risk toplumunda teknolojik gelişmeler ve yenilikler ile hangi risklerle karşılaşılacağı önceden tahmin edilemediği gibi, bilimsel bilginin kesinliğine de ulaşamaz. Bu anlamda ele alındığında risk kültürünün oluşumunda önemli bir role sahip olan medyadaki haberlerde yer alan risk söylemleri toplumda yeni risk ve felaketlerin oluşmasına yol açabilmektedir. Bu perspektiften ele alındığında, araştırmada medyada kullanılan haberlerde risk tasarımının nasıl gerçekleştirildiği sorusunun yanıtı 2009 yılında Sağlık Bakanlığı'nın başlattığı domuz gribi aşı kampanyası bağlamında incelenmektedir. Araştırmada domuz gribi aşı kampanyası örneklemeden yola çıkılarak kampanya boyunca gazetelerde yer alan haberlerdeki risk iletilerinin içeriğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Buna göre, araştırmada domuz gribi aşı kampanyasının etkinliğini artırmak için Sağlık Bakanlığı'nın risk içerikli iletileri sıkça kullandığı varsayımının yanı sıra, aşıyla ilgili farklı görüşlerin medyada yer alması nedeniyle kamuoyunda riskin algılanışında belirsizlik yarattığı varsayımı desteklenmeye çalışılacaktır. Haberlerde risk tasarımının medya kuruluşlarının yayın politikalarıyla yakından ilişkili olduğu ve riskin satın alma davranışlarını yönlendirmek için araçsallaştırıldığı varsayımları ise araştırmanın diğer varsayımlarını oluşturmaktadır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Risk, risk toplumu, refleksif modernite, medya.

ABSTRACT Technological developments and innovations in the global risk society, with which one may face the risk can't be estimated in advance, such as the certainty of scientific knowledge inaccessible too. Taken in this context has an important role in the formation of risk culture in the news in the media discourse in society, new risks and the risks of the activity that leads to disaster. Taken from this perspective are examined in the answer to the question how the Ministry of Health was carried out swine flu vaccination campaign began in 2009, the risk in the context of the design used in the news media in research. Swine flu vaccine campaign in

newspapers throughout the campaign, starting from the sample in this study aims to determine the content of risk messages in the news. Accordingly, in order to increase the efficiency of the swine flu vaccine campaign in research Ministry of Health Risk containing messages as well as the assumption that frequent use in public due to take place in the media of different opinions on the vaccination will be made to support the assumption that uncertainty in the perception of risk. My design is closely associated with the risk of editorial policy of media institutions and buying risk instrumentalized to steer the behavior of the assumptions are the other assumptions of the study.

KEYWORDS: *Risk, risk society, reflexive modernity, media.*

GİRİŞ

Ortaçağda insanların büyük bölümü yerleşik tarım uygarlığında yaşıyorken, 18. ve 19. yüzyılda sanayi devrimini yapanlarla yapmayanlar kesin çizgilerle ayrılmıştır. 20. yüzyılın sonunda ise ileri sanayi ülkelerinin yanı sıra sanayileşen ülkeler ve az gelişmiş ülkeler sınıflandırmasına, 21. yüzyılda 'Sanayi Ötesi Topluluklar' kavramı ile bir yenisini eklemiştir. Toffler'in ifadesi ile bu dönem 'Üçüncü Dalga Uygarlığının' başlangıcı sayılmaktadır (Kazgan, 1981: 1-2). Tarım ve sanayi toplumu kimin güçlü olduğu, insan gücü kaynağını kimin en verimli biçimde kullandığıyla ilgiliyken, modern dünyada güç en fazla bilgiye sahip olanın ve onu en iyi şekilde kullanabilenin olmuştur. Dolayısıyla madalyonun bir yüzünde insanoğlunun yaşam kalitesini yükseltmesi ve güvenli bir yaşam sürdürmesi için fırsatlar, diğer yüzünde ise yaşamı zorlaştırıcı ve tehdit edici riskler kaçınılmaz bir gerçek olarak kendini gösterir. Risk olgusu gelecekle ilgili tehlikeleri içinde barındırırken, günümüzde geline nokta çoğu şeyin risk olarak adlandırılması "risk toplumu" kavramını gündeme getirmiştir. Risk toplumu kavramını ilk kez kullanan Ulrich Beck ve Anthony Giddens modernleşen dünyada bilginin artması ile risk arasında yakın bir ilişki bulunduğunu savunmaktadır. Giddens "Günümüzde karşı karşıya olduğumuz risklerin birçoğunun kaynağı bizzat insanoğlunun bilgi artışıdır" derken, Beck de "Tehlikenin kaynağı artık cehalet değil, bilgidir" (Furedi, 2001: 89) diyerek insanlık tarihindeki bu yeni dönemin beraberinde getirdiği olumsuzluklara işaret etmektedir.

Risk toplumunu sanayi dönemi modernliği eskime sürecinin diğer yüzü olarak tanımlayan Beck, bu kavramı modern toplumun yenilenme dinamiğinin yaratmış olduğu toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin sanayi toplumunun denetim ve emniyet kurumlarının etki alanından çıkan bir gelişme aşaması olarak tanımlamaktadır (2005: 33). Bu anlamda ele alındığında Beck'in risk toplumuyla ilgili analizleri, bilim ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak insanoğlunun kontrolü dışında gelişen risklerin oluşumuna zemin hazırladığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Risk toplumunda üzerinde durulması gereken bir diğer önemli nokta da günümüzde insan eliyle imal edilmiş risklerdir. Bu riskler çoğu zaman kapitalist sistem içinde bir takım çıkar grupları tarafından medya aracılığıyla insanları etkisi altına almakta, yaratılan korku ve kaygı aracılığıyla bir hizmetin ya da ürünün satılması gibi değişik amaçlara hizmet etmeleri için insanları yönlendirebilmektedir.

Günümüz insanının kendi yaşamı dışında kalan dünyayla ilgili bilgileri kitle iletişim araçlarıyla edindiği gerçeğinden yola çıkıldığında, toplumda medya aracılığıyla oluşturulan risk kültürünün insan yaşamını şekillendiren önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Çünkü insanlar dünyada neler olduğunu anlamak için medyaya bağımlıdır. Kitle iletişim araçları toplumda meydana gelen bazı olaylara daha çok ilgi gösterir, bazılarını da daha az ilgi gösterir ya da onları görmezden gelebilir. İnsanlar kitle iletişim araçlarının verdiği bilgiler sayesinde bilgilenmekte ve medyanın olaylara verdikleri önem derecelerini kabul etmeye meyilli olmaktadır (Yaylagül, 2010: 77). Dolayısıyla Horkheimer'ın kitle kültüründe bireylerin hazır düşünce ve davranış kalıplarını alırken, sanki bunlar kendi düşünceleriymiş gibi kitle kültürünü etkilediği (2008: 163) düşüncesinden yola çıkıldığında medyada yer alan risk içerikli haberlerin ne kadar gerçeği yansıttığı yanıtlanması gereken bir soru olarak karşımıza çıkar.

Bu perspektiften ele alındığında, araştırmada medyada kullanılan haberlerde risk tasarımının nasıl gerçekleştirildiği sorusunun yanıtı 2009 yılında Sağlık Bakanlığı'nın başlattığı domuz gribi aşı kampanyası bağlamında incelenmektedir. Bu kapsamda araştırmada domuz gribi aşı kampanyası örneklemeden yola çıkılarak kampanya boyunca gazetelerde yer alan haberlerdeki risk iletilerinin içeriğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada domuz gribi aşı kampanyasının etkinliğini artırmak için Sağlık Bakanlığı'nın medyada risk içerikli iletileri sıkça kullandığı varsayımının yanı

sıra, aşının taşıyabileceği risklerin beraberinde getirdiği belirsizlikler nedeniyle kamuoyunun hemfikir sahibi olmadığı varsayımı desteklenmeye çalışılacaktır. Haberlerde risk tasarımının medya kuruluşlarının yayın politikalarıyla yakından ilişkili olduğu ve riskin satın alma davranışlarını yönlendirmek için araçsallaştırıldığı varsayımları ise araştırmanın diğer varsayımlarını oluşturmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde risk kavramı, modern sanayi toplumlarında risk, risk toplumu, modern toplumlarda imal edilmiş riskler ve risk toplumunda medyanın rolü kuramsal açıdan ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise içerik analizi yöntemi kullanılarak 1-30 Kasım tarihleri arasında Hürriyet, Cumhuriyet, Zaman ve Posta gazetelerinde konuyla ilgili haberler biçimsel ve niteliksel olarak incelenmektedir.

1.MODERN SANAYİ TOPLUMLARI VE RİSK

Bu bölümde risk kavramının yanı sıra, modern sanayi toplumlarında risk, risk toplumu ve 'refleksif modernite', modern toplumlarda imal edilmiş riskler ve risk toplumunda medyanın rolü başlıkları altında risk kültürü kuramsal anlamda incelenmektedir.

1.1.RİSK KAVRAMI

Risk terimi belirli bir tehlikeyle bağıntılı olarak hasar, yaralanma, hastalanma ve ölüm gibi olumsuzlukları¹ meydana gelme olasılığını ifade ederken, bütün risk tanımları gerçeklik ve olasılık arasındaki ayrıma dayanmaktadır (Furedi, 2001: 43-44). Giddens'a göre risk, gelecekteki olasılıklar düşünülerek etkin bir biçimde değerlendirilen tehlikeleri anlatır (2000: 37). Dolayısıyla ancak geleceğe yönelmiş, geleceği kesinlikle fethedilebilecek ya da sömürgeleştirilecek bir bölge olarak gören bir toplumda geniş bir kabul görecektir. Beck ise risklerin neyin yapılması gerektiğini değil neyin yapılmaması gerektiğini ifade ederken, kaçınmaya ya da imtinaya yönelik emir kipini hakim kıldığını ileri sürmektedir. Buna göre dünyayı bir risk olarak tasarlayan kimse sonunda eylem yeteneğini yitirirken bu gelişmenin çarpıcı yönünü, kontrol niyetinin genişlemesi ve artırımının bu niyeti karşıtına dönüştürmesi (2005: 47) oluşturmaktadır.

Risk kavramı bugünün modern toplumlarında ifade ettiği anlam ve çağrıştırdıkları açısından geçmişe nazaran farklılıklar teşkil eder. Nitekim insanlığın ilk dönemlerinde doğanın tehlikeleri ve tehditleri karşısında yaşamda kalabilmek için savaşım vere² insanoğlunun doğal risklerle mücadele etme yolları geliştirdiği anlaşılmaktadır. Örneğin Rousseau,

yırtıcı hayvanlardan korunmak isteyen insanın ağaçların tepelerine barınmak için ev yaparak kendini emniyete aldığı ve bu sayede insanın kaçmak ve savaşmak arasında seçim yapma konusunda kendini özgür kıldığına dikkat çekmektedir (2001: 90). İnsanlığın ilerleyen dönemlerinde totem inançları ve kurban ritüellerinin kökeninde de (Bkz Timuçin, 2004: 50; Freud, 2008: 159-160) insanın yaşamını tehdit eden tehlikelere karşı kendini güvence altına alma çabasının yer aldığı anlaşılır. Luhman, göreceli olarak yeni bir kavram olarak nitelendirdiği risk kavramını tehlike kavramından ayırmaktadır. Modernliğin toplumsal karakteristiklerinden kaynaklanan bu ayırım insan etkinliğini etkileyen rastlantısal olayların çoğunun Tanrı ya da doğa tarafından değil, insanın kendisi tarafından yaratıldığı gerçeğinden ileri gelmektedir (Giddens: 2010: 35). Diğer bir ifadeyle risk daha önceleri fortuna (alinyazı ya da kader) olarak düşünülen şeyin yerine geçer ve kozmolojik yapısından sıyrılır. Bu anlamda ele alındığında risk kavramını inceleyerek başlanılan çalışmayı modern sanayi toplumları üzerinden devam ettirmek daha faydalı olacaktır.

1.2. MODERN SANAYİ TOPLUMLARINDA RISK

Giddens, Luhman gibi tehlike ve risk kavramlarını birbirinden ayırırken geleneksel toplumlarda risk mefhumunun olmadığına dikkat çekmekte ve bunun sebebi olarak tehlikelerin insanlar tarafından verili olarak kabul edilmesini göstermektedir. Buna göre tehlikeler Tanrı'dan ya da insanların sorgusuz sualsiz kabul ettikleri meçhul bir dünyadan gelir. Risk fikri ise hükmetme arzusundan özellikle geleceğe hükmetme fikrinden ayrı düşünülemez (Giddens ve Pierson, 2001: 221-222). Bu anlamda ele alındığında riskin insanlığın hangi döneminde var olmaya başladığı sorusu bizi modernleşme sürecine götürür.

Berman, modernliğin tarihinin 16. yüzyıldan 18. yüzyılın başlarına kadar uzanan ilk evresinde insanların modern hayatı algılamaya yeni başladıklarını belirtirken, ikinci evrenin 1790'larda Fransız Devrimi ve etkileriyle modern bir kamunun ortaya çıktığını ifade eder. Modern kamu, devrimci bir çağda kişisel ve siyasal yaşamın her boyutunu altüst eden bir duyguya sahiptir ve modernleşme düşüncelerinin doğması ve kökleşmesine zemin hazırlar. Modernleşmenin son evresi olan 20. yüzyılda ise modernleşme süreci neredeyse tüm dünyayı sarar (Berman, 2010: 29). Modernleşme sürecinde kurulan yeni düzende, dünyanın bir amaçlar dünyasından tümüyle bir araçlar dünyasına dönüşmesi Horkheimer'a göre üretim yöntemlerinin tarihsel gelişmesinin bir sonucudur (2008: 126). Marx,

modernleşmenin olumsuz etkilerini “İnsanlık tarihinin hiçbir devresinde akıllardan bile geçmeyen endüstriyel ve bilimsel güçler hayata geçirilmiştir. Öte yandan, Roma İmparatorluğu’nun son anlarının dehşetini kat be kat aşan çürüme belirtileri var. Yaşadığımız günlerde her şey kendi karşısına gebe görünüyor” (Berman, 2010: 33) diyerek açıklamıştır. Giddens ise Marx’ın modern dünyayı, maddi ilerlemenin yalnızca bireysel yaratıcılığı ve özerkliği ezen bir bürokrasinin genişlemesi pahasına elde edilen paradoksal bir ortam olarak gördüğünü ancak onun bile modernliğin karanlık yüzünün ne denli büyük olabileceğini tam anlamıyla tahmin edemediği (2010: 15) yorumunu getirmektedir. Modern dünya artık insanların hayal bile edemeyeceği risklerle doludur. Bu risklerin büyük çoğunluğu ise endüstrileşmeyle beraber insan eliyle imal edilmiş risk ya da imal edilmiş belirsizlik (Giddens ve Pierson, 2001: 94) olarak tanımlanabilir. Örneğin modern dünyadaki endüstrileşme ve teknolojik gelişmenin doğada yarattığı tahribat önemli riskler kategorisinde yer almaktadır. Giddens, ekolojik tahribatın oluşturduğu risklerin endüstri gelişiminin maddi çevre üzerindeki etkisi aracılığıyla dolaymlanan toplumsal olarak düzenlenmiş bilginin sonucu olduğunu söylerken, savaşın endüstrileşmesinin bir sonucu olarak dünya üzerinde yayılmış düzeydeki silahların yıkım gücünün (2010: 101-102) oluşturduğu risklere dikkat çekmektedir.

Modernleşme ve risk açısından sanayi ötesi toplumlara bakıldığında ise bilim ve teknolojinin hızlı gelişmesinin beraberinde yepyeni riskleri getirdiği görülmektedir. İlk kez Daniell Bell’in kullandığı “sanayi ötesi toplum” (Mattelart, 2004: 61) ifadesi Toffler tarafından üçüncü dalga uygarlığı yani bilgi toplumu olarak isimlendirilmektedir. Toffler, her bir uygarlık döneminin kendine özgü bir sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapıya sahip; her uygarlık dalgasının insana, tabiata ve topluma yönelik bir açıklama biçimi/modeli olduğunu söylemektedir (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 132; Toffler, 1981: 10-12). Buna göre sanayi ötesi toplumda sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin temeli mülkiyet değil bilgidir, bu nedenle sanayi toplumlarını karakterize eden sınıf çatışması artık sanayi ötesi toplumlarda görülmezken, entelektüel teknolojinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır (Dura ve Atık, 2002: 48). Görüldüğü üzere, yeni bir uygarlığın temellerinin atıldığı bu dönemde artık bilgi ve beyin gücü ön plana çıkmaktadır. Tarım ve sanayi toplumunda kimin güçlü olduğu, insan gücü kaynağını kimin en verimli biçimde kullandığıyla ilgiliyken, modern dünyada güç en fazla bilgiye sahip olana ve onu en iyi şekilde kullanabilene ait olmuştur. İnsan yaşamını daha konforlu kılmak ve geleceğe güvenle bakmasını sağlamak

için gerçekleştirilen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yol açtığı riskler, bizi Marx'ın modern dünyayı eleştirdiği satırlarında "her şeyin karşıtına dönüştüğü bir dünya" tanımlaması ile her şeyi özetler niteliğe sahiptir. Sonuç olarak, bilginin önem kazandığı modern dünyada, madalyonun bir yüzünde insanoğlunun daha rahat ve güvenli bir yaşamı sürdürmesi için fırsatlar, diğer yüzünde ise yaşamı zorlaştırıcı ve tehdit edici "riskler" gerçeğiyle karşılaşılır.

1.3. RISK TOPLUMU VE "REFLEKSİF MODERNİTE"

Sanayi ötesi toplumunun merkezinde yer alan bilgi, risk toplumu kavramını da beraberinde getirmiştir. Ulrich Beck ve Antony Giddens'in ortaya koyduğu "risk toplumu kuramı" günümüz modern toplumlarında pek çok sorunla ilişkili yapılan bilimsel araştırmalara ışık tutmaktadır. Beck, modernleşmeyi bağımsızlaşmış, kendi başına buyruk hale gelmiş bir yenilenme süreci olarak kavrayan her kesimin modernliğin eskidiğini hesaba katması gerektiğine işaret ederek, sanayi modernliğin eskime sürecinin diğer yüzünün risk toplumunu meydana getirdiğini (2005: 33) söylemektedir. Gerçekten de uzak olayların ve eylemlerin hayatımız üzerinde sürekli bir etkiye sahip olması ve üstelik bu etkinin gün geçtikçe daha da fazla artması modernliğin önemli bir özelliği olarak (Giddens ve Pierson, 2001: 87) karşımıza çıkmaktadır. Beck, risk toplumu kavramı modern toplumun yenilenme dinamiğinin yaratmış olduğu toplumsal, ekolojik ve bireysel risklerin gitgide sanayi toplumunun denetim ve emniyet kurumlarının etki alanından çıktığını ifade eder. Öte yandan sanayi toplumunun tehlikelerinin kamusal, siyasal ve özel yaşamın tartışmaları ve çatışmalarında başat hale geçmesiyle tümüyle farklı bir durum ortaya çıkar. Bu durumda sanayi toplumunun kurumları denetleyemedikleri tehlikelerin yaratıcısı ve meşrulaştırıcısı haline gelir. İktidar ve mülkiyet ilişkileri sabit kalarak gerçekleşen bu geçişte sanayi toplumu kendini bir risk toplumuna dönüştürür (Beck, 2005: 33). Bu anlamda ele alındığında modern toplumlar her ne kadar insan yaşamının standardını yükseltiyor gibi görünse de bambaşka sorunları beraberinde getirerek bilgi toplumunu risk toplumu haline dönüştürmekte ve yaşamı belirsizlik ve güvensizlik girdabına sürüklemektedir.

Beck, modernleşmenin kendi sınırlarına ulaşmakla birlikte tarihsel dönem içinde geri dönüşümsüz bir şekilde farklı bir sürece girildiğini ileri sürmektedir. Beck'in "refleksif modernite" (Jarvis, 2007: 25) adını verdiği bu süreci Giddens şöyle tanımlamaktadır: "Bilim ve teknolojiyle bağlantılı

olarak risk toplumunun köklerinin bugün hayatımızı etkileyen iki temel dönüşümde yer almaktadır. Buna göre, birinci dönüşüm doğanın ve ikinci dönüşüm ise geleneğin sonunu beraberinde getirir. Nitekim yüzlerce yıl boyunca insanlar doğanın bize yapabilecekleri konusunda kaygılanırken, günümüzde artık bizim doğaya ne yaptığımız hakkında üzülmekteyiz. Bu geçiş aslında risk toplumunun da ana giriş kapısını oluşturmakta ve doğa ötesi dönemi yaşayan bu toplum bir yandan da gelenek ötesini yaşamaktadır. Geleneğin ötesinde yaşamak hayatın artık bir tür kader olarak yaşanmadığı bir dünyanın içinde bulunmaktır" (Giddens ve Pierson, 2001: 221).

Refleksif modernite kavramının içeriğine biraz daha yoğunlaşıldığında, modern dünyada buluşlar ve teknolojik gelişmelerin sonuçlarına ilişkin olarak Beck, uygulamaların beklenmedik etkileri karşısında küresel bir yıkımın gerçekleşebileceği uyarısında bulunur (Jarvis, 2007: 28-29). Ona göre güvensizlikler ve tehditler her dönemde ve kültürde bulunmakla beraber, risk toplumunu diğer çağlardan ayıran özelliği dünyadaki belirsizliğe egemen olma iddiasına sahip olmasının yanı sıra öz yıkım ve öz tehdidi kendi elleriyle oluşturmasıdır (Beck, 2005: 38-40). Bu perspektifte ele alındığında modern toplumlarda tüm yaşam güvenlik üzerine inşa edilmektedir. Bu nedenle hayal edilebilecek en kötü durumlar için bile önlemler geliştirilir. Örneğin yangın çıkarsa itfaiye gelir, korkunç bir trafik kazasına karşı kaza sigortasıyla önlem alınır, devletler güvenlik gerekçesiyle nükleer silahlara, genetik mühendisliğine yatırım yapar. Tüm bu önlemler risklerin öncesi ve sonrasının yanı sıra gelecek ve güvenlik arasında etkileşimi ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Beck'in değımiyle, "risk toplumu güvensiz bir toplumu beraberinde getirir" (Jarvis, 2007: 28-29). Modern toplumlarda tüm yaşam her ne kadar güvenceli bir toplum anlayışı üzerine kurulmak istense de tehdit ve tehlikeler üzerinde hâkimiyet kurma çabası insanlığın bambaşka risklerle karşılaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Mattelart ise, "Korumacı devletin temel ilkesi dayanışma ve hesaplanmış karşılıklı bağımlılık düşüncesinin kurumsal somutlaşması güvenceli toplumu oluşturur. Risk teknolojisinin istatistik serilerinin (nüfus hareketliliği, suç oranı, intihar ve öteki toplumsal olaylar) üzerine sıralanmasından elde edilen ortalama değerler yönetimin yasaları durumuna gelir. İstatistiksel aygıt politik düzenin bozguncu güçlerinin nesnel belirleme aracı rolünü görür" (2004: 32) diyerek risk hesaplarının yeni bir toplumsal düzenleme biçiminin yolunu açtığını ileri sürmektedir.

Bilimsel anlamda ortaya konan çelişkili raporlar, tartışmalı sonuçlar, risk hesaplamalarının günümüzde geniş yer tutmasına rağmen, sorun ya da tehditlerle ilgili kesin bir bilgiye ulaşılması mümkün değildir. Risk teknokratları ve uzmanların hegemonyasında gerçekleştirilen risk hesaplamaları politik oyunlar ve sektörel ilgiler doğrultusunda şekillenmesi (Jarvis, 2007: 32) konunun bir başka boyutunu oluşturmaktadır.

1.4. MODERN TOPLUMDA İMAL EDİLMİŞ RISKLER

Günümüz toplumlarını ve bireylerini kuşatan riskler yaşamı tehdit ve tehlikelerle donatmaktadır. Öte yandan bu risklerin modern öncesi dönemlerde olduğu gibi doğa kaynaklı olmayıp insanın daha refah ve mutlu yaşaması için gerçekleştirilen buluşlar ve teknolojik gelişmeler sürecinde insan eliyle üretildiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda ele alındığında bugünün riskleri Antony Giddens’in deyişiyle “imal edilmiş riskler” olarak nitelendirilmektedir.

Furedi, modernleşmenin yarattığı tehlikelerin boyutunun riskin niteliğini değiştirdiğini ifade ederken, varsayımını Beck’in eski ve yeni riskler arasındaki karşılaştırmasıyla destekler (2001: 89). “Yeni ülkeler ve kıtalar keşfetmek üzere yola çıkan kişi örneğin Columbus, karşılaşacağı riskleri kabullenmiştir. Ancak bunlar nükleer füzyondan ya da radyoaktif atıkların depolanmasından kaynaklanan riskler gibi küresel ölçekte tehlikeler değil kişisel risklerdir. Risk kelimesi eskiden dünya üzerindeki yaşamın yok olması tehdidine değil, cesaret ve macera kavramlarına gönderme yapardı”. Bu anlamda ele alındığında modern öncesi dönemlerdeki risk ortamının modern toplumlarda dönüşüme uğradığı görülmektedir. Modernlik koşullarında karşılaşılan tehlikeler artık birincil olarak doğadan kaynaklanmamaktadır. Kasırgalar, depremler ve diğer doğal afetler kuşkusuz bugün de meydana gelmektedir. Bununla birlikte buradaki karşıtlık oldukça belirgindir. Ekolojik tehditler endüstri gelişiminin maddi çevre üzerindeki etkisi aracılığıyla dolaymlanan toplumsal olarak düzenlenmiş bilginin sonucudur (Giddens, 2010: 101). Bu sonuçtan yola çıkıldığında ise tehlikenin temel kaynağının insanoğlu olduğu kanısı yaygınlaşır. Trafik kazaları, kimyasal kirlilik ve şiddet içeren suçlar; sellere ve şimşeklere göre daha fazla ölüm ve yaralanmaya yol açar. Sonuç olarak tehlike bilinci daha çok teknolojiye yani “insan yapımı” ya da “yapma risklere” yoğunlaşmaktadır (Furedi, 2001: 57). Giddens, doğanın ve geleneğin ötesinde yaşayan bir dünyanın en temel niteliğinin dışsal riskten, imal edilmiş risk aşamasına geçiş olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre

imal edilmiş risk bizzat insanlığın gelişim sürecindeki değişimler, özellikle de bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler tarafından yaratılır. İmal edilmiş risk, karşılarında tarihin bize çok az deneyim sunduğu yeni risk ortamlarına atıfta bulunur. Bırakın olasılıklar tablosuna dayanarak hesaplamayı, bu risklerin neler olduğu çoğu zaman tam anlamıyla bilinmemektedir (Giddens ve Pierson, 2001: 223). Öte yandan toplumsallaşmış doğadaki ciddi risklerin sadece sayısının bile oldukça korkutucu olduğunu söyleyen Giddens'in (2010: 116) düşüncesine ek olarak Beck de, tehlikelerin sınırsızlığının insanları birleştirmekten uzak olduğu gibi tehditleri arthrop hesaplanabilirliğin ötesine taşıdığını ifade eder (2005: 88).

Global risk toplumunda ise teknolojik gelişmeler ve yenilikler ile hangi risklerle karşılaşacağımızı bilemediğimiz gibi bilimsel bilginin kesinliğine de ulaşamayız. Çünkü bilim adamları, çelişkili raporlar ve tartışmalı sonuçlarla kamuoyunun önüne çıkarlar (Jarvis, 2007: 32). Mattelart, "Korumacı devletin temel ilkesi dayanışma ve hesaplanmış karşılıklı bağımlılık düşüncesinin kurumsal somutlaşması güvenceli toplumu oluşturur. Risk teknolojisinin istatistik serilerinin (nüfus hareketliliği, suç oranı, intihar ve öteki toplumsal olaylar) üzerine sıralanmasından elde edilen ortalama değerler yönetimin yasaları durumuna gelir. İstatistiksel aygıt politik düzenin bozguncu güçlerinin nesnel belirleme aracı rolünü görür" (2004: 32) diyerek risk hesaplarının yeni bir toplumsal düzenleme biçiminin yolunu açtığını ileri sürmektedir. Örneğin Batı Avrupa'daki genetiği değiştirilmiş gıda üretiminin tanıtımı tüketiciler tarafından reddedilmiştir. Çünkü kimi bilim adamlarının genetiğiyle oynanmış gıdaların insan sağlığına zararlı olmadığı iddiaları insanlar üzerinde olumsuz bir kanaatin oluşmasının önüne geçememiştir. Bu perspektifte ele alındığında bilimsel bilginin kesinliğine ulaşamamasının etkenlerinin başında büyük tarım işletmecilerinin uzmanlar üzerindeki etkisi gösterilebilir. Dolayısıyla sektörel beklentilere ve ilgilere göre şekillenen risklerin politik yaklaşımlara da yön veriyor (Jarvis, 2007: 32) olması konunun bir başka boyutuyla karşımıza çıkmasına neden olmaktadır.

Tıpkı besinlerin genetik modifikasyonu konusunda olduğu gibi Avrupa'da yaşanan BSE hastalığıyla ilgili hiç kimse bunun uzun ve orta vadeli sonuçlarının neler olabileceğini, hastalığın yayılması durumunda ne gibi tehlikelerin insanoğlunu beklediğini bilmemektedir; çünkü bunlar önceden test edilebilir şeyler değildir (Giddens ve Pierson, 2001: 105). Horkheimer'in deyişiyle insan emeği, araştırma ve buluşlar zorunluluğa

meydan okumanın sonucunda insanın verdiği bir karşılıktır. Eksiksiz doyum ve sınırlanmamış haz düşünceleri ilerleme güçlerini özgürleştiren bir umut doğurduğu halde ilerlemenin putlaştırılması ilerlemenin tersi olan bir gelişmeye yol açar (Horkheimer, 2008: 162). Dolayısıyla modern toplumlarda gelecekteki tehdit ve tehlikelerin oluşturduğu riskleri denetim altına almak için gerçekleştirilen buluşlar ve teknolojik gelişmeler beraberinde yeni riskleri getirmektedir.

Büyük ölçüde piyasalarda devlet müdahalesini azaltmak amacıyla verilen siyasi kararların bir sonucu olarak küreselleşme de insan yaşamını derinden etkileyen riskleri içinde barındırmaktadır. Örneğin dünya ekonomisi bir kumarhane ekonomisi haline gelmiştir, ancak bu özel kumarhane de sıradan insanların oynama şansları yoktur. Para genellikle emekli maaşı fonları şeklinde tutulur. Fakat paraya ne olacağına karar verecek olan bankalar, finans şirketleri ve diğer güç borsacılarıdır (Giddens, 2001: 13).

Bu durumda modern toplumlarda artık yaşamın kendisinin risk olduğu sonucuna ulaşılabilir. Yakın tarihimizden tehlike ve tehditleri içinde barındıran çok sayıda risk örneği verilebilir. Japonya'da 11 Mart 2011 tarihinde yaşanan tsunami felaketi sonrası Fukujima nükleer santralinde meydana gelen patlama teknolojik gelişmelerin peşi sıra gelen riskler için önemli bir örnektir. Japonya'daki nükleer patlama sonrasında nükleer santralin etrafında yaşayan insanların yanı sıra, hayvanlar ve bitkilerin de radyasyona maruz kalmaları, öte yandan kanser oranlarındaki yükselme¹ risk toplumu gerçeğinin ulaştığı noktaya dikkat çekmektedir.

Bu perspektifte ele alındığında risk toplumunda oluşan kültürel zihniyetin korkular, fobiler, hiper riskler ve bilimsel kehanet üzerine inşa edildiği (Jarvis, 2007: 32) gerçeğiyle karşılaşırız. Bu kültürel zihniyet içinde bireylerin duygu ve düşüncelerinin bazı çıkar çevreleri tarafından kullanılması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkar. Riskin içinde barındırdığı tehlike ve tehdidin büyüklüğünün nasıl bir güvenlik açığı oluşturduğu sorusunun cevabı insanların duydukları korkunun seviyesini de belirler. Risk kültürü bu doğrultuda ele alındığında bazı çıkar

¹ Japonya'daki nükleer santralde meydana gelen patlamayla ilgili gelişmeler için bakınız, <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/japonyadaki-nukleer-santralde-meydana-gelen-patlamayla-ilgili-gelismeler-canli-120311>, Erişim tarihi: 07.07.2013.

çevrelerince içinde barındırdığı temel duygulardan biri olan korku aracılığıyla insanları belirli bir davranışa yönlendirerek ikna etme amacı güdülebilir (Morales vd., 2012: 384). Dolayısıyla gerek politik gerekse sermaye piyasalarının amaçları doğrultusunda riskler imal edilerek insanların yaşamdan korku ve endişe duymaları sağlanarak kontrol altına alınmaları kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkar.

1.5. RISK TOPLUMUNDA MEDYANIN ROLÜ

Bu perspektifte ele alındığında risk toplumunda oluşan kültürel zihniyetin korkular, fobiler, hiper riskler ve bilimsel kehanet üzerine inşa edildiği (Jarvis, 2007: 32) gerçeğiyle karşılaşırız. Bu kültürel zihniyet içinde bireylerin duygu ve düşüncelerinin bazı çıkar çevreleri tarafından kullanılması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda, kitle kültürünün oluşumunda önemli bir yere sahip olan medyanın risk toplumu açısından ele alınması araştırma açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü Horkheimer'ın ifadesiyle "İnsanların kitle kültürü organlarından aldıkları hazır düşünce ve davranış kalıpları ikinci adımda sanki insanların kendi düşünceleriymiş gibi kitle kültürünü etkiler ve güçlendirir" (2008: 163). Luhmann da topluma ve içinde yaşanılan dünyaya ilişkin bilgilerin medyadan alındığını belirtmektedir. İletişimin belirsizliğinin sembolik olarak genelleştirilen iletişim medyası ile aşıldığını belirten Luhman, sembolik olarak genelleştirilen iletişim medyasının olayların seleksiyonun yaptığı gibi, başkalarının da bu seleksiyonu kabul etmeleri için semboller ve kodlar oluşturduğunu savunmaktadır (Alver, 2006: 161). Risk kültürü ve medya bu doğrultuda ele alındığında denebilir ki, imal edilmiş riskler düzenin devamlılığını sağlama amacıyla kodlanarak medya aracılığıyla kitlelere ulaştırılır.

Günümüzde medya-iktidar-sermaye ilişkilerine bakıldığında medyada inşa edilen gerçekliğin gerçek olduğu konusunda ciddi tartışmalar bulunmaktadır. Çünkü toplumsal gelişme ve değişmeyi denetim altında tutmak isteyen ve/veya ona yön vermek isteyen tüm toplumsal güçler medyaya her zaman özel bir önem vermişlerdir. Modern ve karmaşık toplumda bu önem giderek artmaktadır. Medya günümüzde tüm toplumsal güçlerin karşılaştığı ve temsil olanaklarını arttırmak istedikleri bir alan haline gelmiştir (Kaya, 2009: 396). Dolayısıyla medyanın çıkar odakları tarafından yönlendirilme olasılığı medyadaki gerçekliği tartışılır kılmaktadır. Medyada gerçeklik konusunda her ne kadar tartışmalar olsa da bu tartışmalar, medyanın insanlar üzerinde etki sahibi olduğu gerçeğini

değiştirmemektedir. Risk toplumunda önemli bir rol oynayan medyayla ilgili Beck, riskin gündelik yaşamda insanlar tarafından algılanmadığını, medyanın halkın gözü olarak risk toplumunda önemli bir anahtar görevi gördüğünü ifade etmektedir (Tulloch ve Zinn, 2011: 2).

Modern Batı toplumlarında medya-risk üzerinde yapılan araştırmalar da haber medyasının paydaşları arasında gözle görülebilir riskleri oluşturabildiğini ve bunların tartışılması için zemin hazırlayarak daha fazla kişinin konuya dikkatini çekebildiğini ortaya koymaktadır (Bakir, 2010: 7). Medyanın toplumda risk kültürünün oluşturulmasında üstlendiği rol dikkate alındığında insan yaşamının bu risk kültürü tarafından şekillenmesi kaçınılmaz kılmaktadır. Konunun bir diğer boyutu da tarihsel gelişim sürecinde ele alındığında, risk raporlarının haber üretme mantığını da etkilediği ve risk haberciliği üzerine geliştirilen yeni söylemin halka aktarıldığıdır. Bu yeni stil gazetecilik kültürel repertuarın bir parçası haline gelirken, bu sayede yeni risk ve felaketler tekrar tekrar aktive olur (Tulloch ve Zinn, 2011: 2-5). Furedi'nin de değindiği gibi medyanın ve diğer kurumların neyin risk olduğunu seçici bir biçimde belirlemesi risk bilincinin gerisinde bir toplumsal dinamiğin olduğunu gösterir (2001: 32).

Medya-iktidar-sermaye ilişkisinin risklerin haber söylemlerinde yer alma biçimlerini şekillendirdiği varsayımından hareket edildiğinde medya organının hangi sermaye kuruluşuna yakın olduğu ya da mensubu olduğu yönündeki bilgilerin de dikkate alınması gerçeğiyle karşılırız. Bu anlamda risk tartışmalarının farklı medya formlarında farklı şekillerde ele alındığı söylenebilir. O halde riskle ilgili gerçek bilginin medyada aksi yönde yeniden şekillendirilmesi olası bir durumdur. Nitekim Beck, bilimsel araştırmalarla elde edilen varsayımların ve bulguların medyada istikrarsızlaştırılmasını karşı çıkar. Çünkü bu yaklaşım halkın yönetim kurumlarına karşı güvenini kaybetmesine neden olur (Bakir, 2010: 7) ve insanları belirsizlik içinde yaşamaya mahkûm eder.

2. YÖNTEM

Domuz gribi salgınını önleyebilmek için Sağlık Bakanlığı tarafından başlatılan aşı kampanyası sürecini içeren araştırma, 1-30 Kasım 2009 tarihleri arasında Hürriyet, Posta, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde çıkan haberleri kapsamaktadır. İçeriksel analizin gerçekleştirildiği incelemedeki objelerin seçiminde gazetelerin her gün ve ulusal çapta yayımlanmalarının yanı sıra, tirajları ve politik yelpazede farklı konumda

olmaları belirleyici olmuştur. İçerik analizi mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin betimlenmesine yönelik olarak ikinci bir okuma olarak tanımlanabilir (Bilgin, 1998: 1). Klaus Merten içerik analizini metnin açık içeriksel karakteristiklerinden yararlanarak açık olmayan karakteristiklerinin ve bağlamının araştırılıp, sosyal gerçekliğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntem olarak yorumlar. Merten'in yöntemi, çalışma sorununun belirlenmesi, araştırma amacının saptanması, araştırma materyallerinin seçilmesi, araştırma zamanının belirlenmesi ve nedenselleştirilmesinin yanı sıra varsayımların oluşturulması, değişkenlerin somutlaştırılması, kategorilerin oluşturulması, kodlama ve sonuçların yorumlanması kapsamaktadır (Alver, 2003: 240-242). Bu perspektifte araştırmada niceliksel ve niteliksel karakteristiklerin ortaya konmaya çalışıldığı iki kodlama çizelgesi oluşturulmuştur. Buna göre araştırma niceliksel olarak haberlerin hangi sayfalarda ne kadar yer kapladığı, niteliksel olarak ise yazı türlerinde yer alan iletilerin sunuş biçimi, haber aktörleri ve iletilerin içeriklerinin ve niteliklerinin belirlenmesi üzerinden gerçekleştirilmektedir.

3. ELDE EDİLEN BULGULAR

Çalışma kantitatif (niceliksel) ve kalitatif (niteliksel) olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Buna göre niceliksel incelemede Hürriyet, Posta, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde domuz gribi aşısıyla ilgili çıkan haberlerin sayısı, hangi sayfada ve sayfanın hangi kısmında yer aldığı belirlenmektedir. Niteliksel incelemede ise, risk faktörünün sunuluş biçimi, haber aktörleri, haberde yer alan risk iletileri ve riskin pozitif ve negatif olarak değerlendirildiği dört tablo üzerinden bulgular belirlenmektedir.

3.1. GAZETE HABERLERİNİN KANTİTATİF (NİCELİKSEL ANALİZİ)

1-30 Kasım tarihleri arasında yapılan araştırmaya göre domuz gribi ve Sağlık Bakanlığı'nın başlattığı "Domuz Gribi Aşısı" ile ilgili olarak toplam 169 haber üzerinden yapılan araştırmada Hürriyet gazetesinde yüzde 28,9, Posta gazetesinde 31,9, Zaman gazetesinde 18,9, Cumhuriyet gazetesinde 22,4 oranında haberin yer aldığı görülmüştür. Buna göre konuyla ilgili en fazla haber Posta gazetesinde çıkarken onu Hürriyet, Cumhuriyet ve en az haberle Zaman gazetesinin takip edildiği görülmektedir.

GAZETELER	1-30 Kasım 2009 Tarihinde Çıkan Haberler	
	Sayı	Oran (%)
Hürriyet	49	28.9
Posta	54	31.9
Zaman	32	18.9
Cumhuriyet	38	22.4
Toplam	169	100

İLETİLER	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Sağ Üst Köşe	9	18.3	5	9.2	9	28.8	4	10.5
Sağ Alt Köşe	-	-	4	7.4	5	15.6	2	5.2
Sağ Ortada	7	14.2	4	7.4	5	15.6	6	15.7
Orta Üstte	4	8.1	4	7.4	1	3.1	5	13.1
Orta Altta	5	10.2	3	5.5	-	-	6	15.7
Tam Ortada	9	18.3	12	22.2	-	-	8	21
Sol Üst Köşede	10	20.4	7	12.9	6	18.7	6	15.7
Sol Alt Köşede	-	-	7	12.9	1	3.1	1	2.6
Sol Ortada	4	8.1	8	14.8	6	18.7	-	-
Tüm Sayfayı Kapsıyor	1	2	2	3.7	-	-	-	-
Toplam	49	100	54	100	32	100	38	100

Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerde yüzde 20.4 ile en fazla sol üstte, ardından yüzde 18.3 ile tam ortada ve sağ üst köşede kullanıldığı yüzde 14.2 ile sağ orta, yüzde 10.2 ile orta alt, yüzde 8.1 ile sol orta kullanılırken, tüm sayfayı kapsayan haberlerin yüzde 2 oranında kullanıldığı görülmektedir. Posta gazetesinde yüzde 22.2 oranla en fazla haber sayfanın tam ortasında kullanılırken, bu yüzdeleri oranı yüzde 14.8 ile sol orta, yüzde 12.9 ile sol alt köşe ve sol üst köşe, yüzde 9.2 ile üst köşe, 7.4 ile orta üst, sağ orta ve sağ alt köşe, yüzde 5.5 ile orta alt, ez haber ise tam sayfa olarak yüzde 3.7 oranında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zaman gazetesinde ise en fazla haber yüzde 28.8 ile en fazla sağ üst köşede yer alırken, yüzde 21 ile tam ortada, yüzde 18.7 ile sol üst köşe ve üst köşe ve sol orta, 15.6 ile sağ alt köşe ve sağ orta, yüzde 3 ile orta üst ve sol alt köşede yer almaktadır. Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 15.7 ile sağ orta, orta alt ve sol üst köşede, yüzde 13 ile orta üst, yüzde 10.5 ile sağ üst köşe, sağ alt köşede yüzde 5.2, sol alt köşede ise yüzde 2.6 oranında yer aldığı anlaşılmaktadır.

Hangi Sayfa	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Birinci Sayfa	7	14.2	11	20.3	2	6.2	9	23.6
İç sayfa	42	85.7	43	79.6	30	93.75	29	76.3
TOPLAM	49	100	54	100	32	100	38	100

Hürriyet gazetesinde haberlerin yüzde 85.7 oranında iç sayfada, yüzde 14.2 oranında ise birinci sayfada yer almaktadır. Posta gazetesinde ise bu oran iç sayfada yüzde 79.6, birinci sayfada ise yüzde 20.3'tür. Zaman gazetesinde iç sayfada yüzde 93.75, birinci sayfada yüzde 6.2, Cumhuriyet gazetesinde ise bu oran iç sayfada yüzde 76.3, birinci sayfada yüzde 23.6'dır.

3.2. RISKİN KALİTATİF (NİTELİKSEL) ANALİZİ

Haberin Sunuş Biçimi	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Tehlike	22	26.5	33	30.8	15	33.3	19	26.7
Korku	18	21.6	25	23.3	8	17.7	19	26.7
Belirsizlik	15	18	8	7.4	3	6.6	15	21.1
Bilgilendirme-Uyarı	15	18	24	22.4	18	40	8	11.2
Güvensizlik	13	15.6	15	14	1	2.2	10	14
Eğlenceli	-	-	2	-	-	-	-	-
TOPLAM	83	100	107	100	45	100	71	100

Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerde yüzde 26.5 ile tehlike, yüzde 21.6 korkuya, yüzde 18 ile belirsizlik, bilgilendirme ve uyarı olduğu anlaşılmaktadır. Posta gazetesinde yüzde 30.8 oranında tehlike, yüzde 23.3 oranında korku, yüzde 7.4 oranında belirsizlik, yüzde 22.4 oranında bilgilendirme ve uyarı, yüzde 4 oranında güvensizlik içerikli haberler, Zaman gazetesinde yüzde 40 ile bilgilendirme, uyarı, yüzde 33.3 ile tehlike, 17.7 ile korku, yüzde 6.6 ile belirsizlik, yüzde 2.2 oran ile güvensizlik içerikli haberler yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 26.7 ile tehlike ve korku, 21.1 ile belirsizlik, yüzde 11.2 ile de bilgilendirme ve uyarı, yüzde 14 oranında güvensizlik içeren haberlerin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Haber Aktörleri	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Başbakan	6	10.7	4	6	1	2.7	4	7.5
Sağlık Bakanı	8	14.2	12	18.1	5	13.8	10	18.8
Muhalefet	3	5.3	1	1.5	1	2.7	2	3.7
Yabancı Ülke Liderleri	2	3.5	1	1.5	3	8.3	1	1.8
Diğer Siyasiler	3	5.3	1	1.5	1	2.7	2	3.7
Vatandaşlar	27	48.2	35	53	14	38.8	26	49
Sağlık personeli			3	4.5	3	8.3	2	3.7
Öğrenciler- Öğrenci Velileri	5	8.9	3	4.5	3	8.3	5	9.4
Turistler	-	-	-	-	-	-	1	1.8
Sporcular	1	1.7	1	1.5	2	5.5	-	-
Uzmanlar	1	1.7	4	6	3	8.3	-	-
TOPLAM	56	100	66	100	36	100	53	100

Haberlerde yer alan aktörlere bakıldığında Hürriyet gazetesinde yüzde 48.2 ile en fazla vatandaşlar, yüzde 14.2 ile Sağlık Bakanı Recep Akdağ, yüzde 10.7 ile Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, yüzde 8.9 ile öğrenciler ve öğrenci velileri, yüzde 5.3 ile muhalefet ve diğer siyasi liderler, yüzde 3.5 oranında yabancı ülke liderleri, yüzde 1.7 oranında ise sporcu ve uzmanların yer aldığı anlaşılmaktadır. Posta gazetesinde yüzde 53 oranında vatandaşlar, yüzde 18.1 oranında Sağlık Bakanı Recep Akdağ, yüzde 6 oranında Başbakan Erdoğan, yüzde 4.5 oranında sağlık personeli ve öğrenci ve öğrenci velileri, yüzde 1.5 oranında muhalefet, yabancı ülke liderleri ve diğer siyasi liderler ve sporcular yer almaktadır. Zaman gazetesinde yüzde 38.8 ile vatandaşlar, yüzde 8.3 ile yabancı ülke liderleri, sağlık personeli, öğrenci ve öğrenci velileri, uzmanlar, yüzde 5.5 ile sporcular, yüzde 2.7 ile muhalefet ve başbakan bulunmaktadır. Cumhuriyet gazetesine bakıldığında ise, yüzde 49 oranında vatandaşlar, yüzde 18.8 ile Sağlık Bakanı Akdağ, yüzde 9.4 oranında öğrenciler ve öğrenci velileri, yüzde 7.5 oranında Başbakan Erdoğan, yüzde 3.5 ile muhalefet, diğer siyasiler ve sağlık personeli, yüzde 1.8 ile yabancı ülke liderleri ve diğer siyasi liderler ve turist haberlerinin yer almaktadır.

Haber Türünün Konu İçeriği	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Politika	11	19.6	11	20.3	3	10.7	7	18.9
Ekonomi	5	8.9	3	5.5	5	17.8	1	2.7
Domuz Gribi	20	35.7	32	59.2	12	42.8	14	37.8
Aşı Kampanyası	20	35.7	8	14.8	8	28.5	15	40.5
TOPLAM	56	100	54	100	28	100	37	100

Hürriyet gazetesinde aşı kampanyası ve domuz gribiyle ilgili haberlerin yüzde 35.7 oranında, politikayla ilgili yüzde 19.6, ekonomiyle ilgili yüzde 8.9 oranında, Posta gazetesinde yüzde 59.2 ile domuz gribi, yüzde 20.3 ile politika, yüzde 14.8 ile aşı kampanyası, yüzde 5.5 ile ekonomi içerikli haberler yer alırken, Zaman gazetesinde yüzde 42.8 oranında domuz gribi, yüzde 28.5 oranında aşı kampanyası, yüzde 17.8 ile ekonomi, yüzde 10.7 ile politika haberleri, Cumhuriyet gazetesinde ise 40.5 oranında aşı kampanyası, yüzde 37.8 oranında domuz gribi, yüzde 18.9 oranında politika, yüzde 2.7 oranında ise ekonomi içerikli haberlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Haberlerdeki Riskin İletileri	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Başbakanın aşı kampanyasıyla ilgili olumsuz açıklamaları	6	42.8	4	50	1	20	4	36.3
Muhalefet liderleri ve diğer siyasilerin aşı vurulmayı tercih etmemesi	6	42.8	2	25	2	40	4	36.3
Dünya Liderlerinden Obama'nın aşı vurdurması	1	7.1	1	12.5	1	20	1	9
Berlusconi aşı vurdurmak istemedi	1	7.1	1	12.5	1	20	2	18
TOPLAM	14	100	8	100	5	100	11	100

Haberlerdeki Riskin İletileri	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Domuz Gribi Salgınıyla İlgili Haberler								
Domuz Gribi Hızla Yayılırken Her Gün Can Alıyor	16	66.6	35	76	4	36.3	12	75
Domuz Gribi Salgını Nedeniyle Okullar Tatil Edildi	4	16.6	3	6.5	3	27.2	4	25
Domuz Gribi Dolandırıcısı	1	4.1	1	2.1	1	9	-	-
Domuz Gribinden Korunmanın Yolları	1	4.1	5	10.8	1	9	-	-
İlaç Çılgınlığı	2	8.3	2	4.3	2	18	-	-
TOPLAM	24	100	46	100	11	100	16	100

Haberlerdeki Riskin İletileri	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Aşı Kampanyası ile İlgili Haberler								
Aşı Kampanyası İlk Aşı Sağlıklıklara	3	33.3	2	25	1	33.3	4	18.1
Okullarda Aşı Kampanyası	1	11.1	1	12.5	1	33.3	2	9
Veliler Aşığı Ret Ediyor	-	-	1	12.5	-	-	1	4.5
Sağlık Bakanı Kamera Karşısında Aşı Oldu	1	11.1	1	12.5	1	33.3	1	4.5
Başbakan'ın aşıyla ilgili olumsuz açıklamaları	4	44.4	3	37.5	-	-	4	18.1
TOPLAM	9	100	8	100	3	100	22	100

Haberlerdeki Riskin İletileri	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Meyve ve Sebze Satışları Arttı	-	-	1	33.3	1	20	-	-
İlaç Satışları Arttı	1	33.3	1	33.3	1	20	1	100
Antibakteriyel Jel Satışları Arttı	-	-	-	-	1	20	-	-
Meyve Sıkacağı Satışları Arttı	1	33.3	1	33.3	1	20	-	-
Aşının Ekonomiye Maliyeti	1	33.3	-	-	1	20	-	-
TOPLAM	3	100	3	100	5	100	1	100

Politika içerikli haberlere bakıldığında domuz gribi aşısıyla ilgili Başbakan Erdoğan'ın olumsuz açıklamaları Hürriyet gazetesinde yüzde 42.8, muhalefet partisi liderleri ve diğer siyasilerin aşı konusundaki olumsuz açıklamaları yüzde 42.8, ABD Başkanı Obama'nun aşı vurdurması yüzde 7.1, İtalya Başbakanı Berlusconi'nin aşı vurulmayacağı dair haberlerin oranı yüzde 7.1 oranındadır. Posta gazetesinde ise bu oranlar yüzde 50, yüzde 25, yüzde 12.5 oranlarındadır. Zaman gazetesinde ise bu oranlar yüzde 20, yüzde 40, yüzde 20 ve yüzde 20, Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 36.3, yüzde 36.3, yüzde 9 ve yüzde 18 oranlarındadır. Domuz gribi salgınıyla ilgili çıkan haberlere bakıldığında salgının hızla yayıldığı ve can aldığı yönündeki haberler Hürriyet gazetesinde 66.6, okulların tatil edilmesi yüzde 16.6, domuz gribi dolandırıcısı yüzde 4.1, salgından korunmanın yolları yüzde 4.1 ve domuz gribine karşı ilaç çılgınlığıyla ilgili çıkan haberlerin oranı yüzde 8.3 oranındadır. Posta gazetesinde ise aynı sıralama yüzde 76, yüzde 6.5, yüzde 2.1, yüzde 10.8, yüzde 4.3 oranındadır. Zaman gazetesinde ise yüzde 36.3, yüzde 27.2, yüzde 9, yüzde 9 ve yüzde 18 oranlarındadır. Cumhuriyet gazetesinde ise bu oran yüzde 75, yüzde 2.5 iken domuz gribinden korunma yolları, ilaç çılgınlığı haberlerinin yer almadığı anlaşılmaktadır. Aşı kampanyasıyla ilgili çıkan haberlere bakıldığında Hürriyet gazetesinde aşının ilk olarak sağlıkçılara vurulduğuna dair haberler yüzde 33.3, okullardaki aşı kampanyası yüzde 11.1, veliler aşığı reddetti haberi yer almazken, sağlık bakanının aşı olduğuna dair haberler yüzde 4.5, başbakanın aşı olmayacağına dair haberler yüzde 44.4 oranındadır. Posta gazetesinde ise bu oran yüzde 25, yüzde 12.5, yüzde 12.5, yüzde 12.5, 37.5, Zaman gazetesinde yüzde 33.3, yüzde 33.3, veliler aşığı reddetti haberi yer almamaktadır, sağlık bakanıyla ilgili haberler yüzde 33.3 oranında görülürken Başbakanın olumsuz açıklamalarının yer almadığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyet gazetesinde bu sıralama yüzde 18, yüzde 9, yüzde 4.5, yüzde 4.5, yüzde 18 oranında

bulunmaktadır. Ekonomiyle ilgili haberlere bakıldığında ise, meyve sebze satışları arttı haberinin Hürriyet gazetesinde yer almazken, ilaç satışları arttı 33.3, antibakteriyel jel satışları arttı haberi yer almazken, meyve sıkacağı satışları arttı haberi 33.3, aşının ekonomiye maliyeti haberinin ise 33.3 oranında yer aldığı anlaşılmaktadır. Posta gazetesinde aynı sıralama meyve sebze satışları arttı yüzde 33.3, ilaç satışları arttı yüzde 33.3, antibakteriyel jel sabunun satışlarıyla ilgili haber yer almamaktadır, meyve sıkacağı satışlarıyla ilgili haberler 33.3, aşının ekonomiye maliyetiyle ilgili haber ise yer almamıştır. Zaman gazetesinde ise sıralamanın tamamının yüzde 20 oranında olduğu görülürken, Cumhuriyet gazetesinde ilaç satışlarının arttığına dair haberin haricinde ekonomi haberinin yer almadığı anlaşılmaktadır.

Negatif-pozitif	Hürriyet		Posta		Zaman		Cumhuriyet	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Negatif	37	77	34	69.3	22	57.8	30	83.3
Pozitif	4	8.3	6	12.2	7	18.4	2	5.5
Nötr	7	14.5	9	18.3	9	23.6	4	11.1
TOPLAM	48	100	49	100	38	100	36	100

Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerden yüzde 77 olumsuz, yüzde 8.3'ü pozitif, yüzde 14.5 ise nötr, Posta gazetesinde yüzde 69.3'ü negatif, yüzde 12.2'si pozitif, yüzde 18.3'ü nötr, Zaman gazetesinde yüzde 57.8'i negatif, yüzde 18.4'ü pozitif, yüzde 23.6'sı nötr, Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 30'u negatif, yüzde 2'si pozitif, yüzde 4'ü nötr niteliktedir.

3.3. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hürriyet, Posta, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde Sağlık Bakanlığı'nın başlattığı 'domuz gribi aşısı kampanyası' ile ilgili olarak çıkan haberlerin incelenmesinden sonra elde edilen bulgular araştırmanın varsayımlarının büyük ölçüde doğruluğunu ortaya koyar niteliktedir. Her dört gazetede haberin sunuş şekliyle ilgili yapılan araştırmada elde edilen birbirine yakın oranlar haberlerdeki iletilerin korku, tehlike ve belirsizlik üzerine inşa edildiği sonucunu vermektedir. Öte yandan varsayımları sınamak amacıyla oluşturulan kodlama çizelgelerinden elde edilen bulgulara göre en fazla haberin Posta, ardından ise Hürriyet, Cumhuriyet ve en az haberle Zaman gazetesinin geldiği görülmektedir. Haberlerin büyük çoğunluğu iç sayfalarda yer alırken, birinci sayfada konuyla ilgili haberlerin spot olarak girdiği ve iç sayfadan habere devam edildiği

anlaşılmaktadır. “Dünya Domuz Gribi Paniği Yaşıyor”, “Tablo Ağırlaşacak”, “30 bin Domuz Gribi Hastası Var”, “Uzman Kendini Koruyamadı”, “Okullarda Salgın Tatili”, “Hastanelerde Yatacak Yer Kalmadı”, “Panik Zatürre İlaçlarını Tüketti” gibi başlıklarla verilen haberlerin taşıdığı nitelik basının olumsuz ve sansasyonel habercilik anlayışının bir yansıması olarak kendini göstermektedir.

Birinci varsayım, Sağlık Bakanlığı'nın domuz gribi aşı kampanyasının etkinliğini artırabilmek için kamuoyuna risk içerikli mesajlar verdiğini ileri sürmektedir. Nitekim haberlerin pozitif ve negatif olarak incelendiği tabloda Hürriyet gazetesinde yer alan haberlerden yüzde 77 olumsuz, yüzde 8.3'ü pozitif, yüzde 14.5 ise nötr, Posta gazetesinde yüzde 69.3'ü negatif, yüzde 12.2'si pozitif, yüzde 18.3'ü nötr, Zaman gazetesinde yüzde 57.8'i negatif, yüzde 18.4'ü pozitif, yüzde 23.6'sı nötr, Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 30'u negatif, yüzde 2'si pozitif, yüzde 4'ü nötr niteliktedir. Bu anlamda ele alındığında risk içerikli haberlerin yüksek oranda olumsuz olarak gazete sayfalarında yer aldığı anlaşılmaktadır. Birinci varsayımı desteklemek amacıyla gerçekleştirilen incelemede, aşının tercih edilmesi konusunda ikna çabası güden Sağlık Bakanlığı kaynaklı haberlerin domuz gribi hastalığının taşıdığı riskleri ön plana çıkardığı, diğer haber aktörlerinin verdiği mesajlarda ise domuz gribinden çok hastalığı önlemek için önerilen aşının gelecekte doğurabilecek riskler üzerinde durulduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

İkinci varsayım ise, aşının taşıyabileceği risklerin beraberinde getirdiği belirsizlikler nedeniyle gerekliliği konusunda kamuoyunun hemfikir sahibi olmadığı yönündedir. Nitekim konuyla ilgili kamuoyuna verilen mesajların haber aktörleri açısından incelendiği tabloya bakıldığında, Hürriyet gazetesinde yüzde 11.1 oranında Sağlık Bakanı'nın hastalığın taşıdığı riskleri anlatan iletilerine yer verilirken, yüzde 11.1 oranında okullarda öğrencilerin aşı olmaları gerektiği yönünde, yüzde 44.4 oranında ise Başbakan Tayyip Erdoğan'ın aşıyla ilgili olumsuz görüşlerini içeren iletilerine rastlanmaktadır. Posta gazetesinde okullardaki aşı kampanyasıyla ilgili yüzde 12.5, Sağlık Bakanlığı'nın yüzde 12.5, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın ise yüzde 37.5 yer verirken, Zaman gazetesinde okullarda aşı kampanyası yüzde 33.3., Sağlık Bakanlığı'nın iletilerine yüzde 33.3 oranında yer verirken, Başbakan'ın aşıyla ilgili olumsuz açıklamalarına yüzde 20 oranında yer verildiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 9 oranında okullarda aşı kampanyası, yüzde 4.5 oranında Sağlık Bakanlığı'nın açıklamaları yüzde 18.1 oranında ise Başbakan'ın olumsuz

açıklamalarının yer verdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan diğer haber aktörlerini oluşturan muhalefet liderlerinin aşıyla ilgili Hürriyet gazetesinde 42.8, Posta gazetesinde yüzde 25, Zaman gazetesinde yüzde 40, Cumhuriyet gazetesinde ise yüzde 36.3 oranında olumsuz görüşleri yer almıştır. Kampanya boyunca gazetelerde çıkan haberlerde dünya liderlerinin aşıyla ilgili görüşlerinin de gazete sayfalarında yer aldığı görülmüştür. Buna göre Hürriyet gazetesinde yüzde 7.1, Posta gazetesinde yüzde 12.5, Zaman gazetesinde yüzde 20, Cumhuriyet gazetesinde yüzde 9 oranında ABD Başbakanı Barak Obama'nın domuz gribi aşısını kameralar karşısında vurulmasıyla ilgili haberlerde aşının güvenliği konusunda kamuoyuna olumlu mesajlar gönderilmiş, İtalyan başbakanı Berlusconi'nin ise aşı vurulmayacağına dair açıklamalarını içeren haberler ise Hürriyet gazetesinde yüzde 42.8, Posta gazetesinde yüzde 25, Zaman gazetesinde yüzde 40, Cumhuriyet gazetesinde yüzde 9 oranında yer almıştır. Kamuoyunun konuyla ilgili görüşlerini incelemek açısından araştırmada önemli bir yer tutan haber aktörleriyle ilgili ulaşılan veriler Sağlık Bakanlığı'nın aksine kamuoyunun domuz gribi aşısı konusunda belirsizliğini ortaya koymaktadır. Nitekim Sağlık Bakanı Akdağ, Obama gibi kamera karşısında aşı vurulurken, dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın, İtalyan Başbakanı Berlusconi gibi aşının gerekli olduğunu düşünmediği yönündeki açıklamaları Sağlık Bakanlığı'nın başlatmış olduğu aşı kampanyasının ikna ediciliğine gölge düşürmüştü ve kamuoyunu belirsizliğin beraberinde güvensizliği beraberinde getirmiştir.

Çalışmanın üçüncü varsayımı ise domuz gribi aşısıyla ilgili haberlerdeki risk tasarımının medya kuruluşlarının yayın politikalarıyla yakından ilişkili olduğu yönündedir. Nitekim, Zaman gazetesinin bulgularına bakıldığında her üç gazetenin aksine daha az oranda konuyla ilgili habere yer verirken, negatif içerikli haberlerin yanı sıra nötr ve pozitif haberlerin oranının diğer gazetelere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu oranların oluşturduğu bulgulardan yola çıkıldığında Zaman gazetesinin hükümet politikalarını destekleyen yaklaşımının haberlerde domuz gribi aşısıyla ilgili risk aktarımına yansıdığı varsayımı desteklenmektedir. Nitekim risk içeren iletilerin değerlendirildiği tablodaki bulgular domuz gribi aşısıyla ilgili olarak diğer gazeteler "Aktaş ve Erdoğan Ters Düştü", "Aktaş, TRT için Fırça Yedi", "Aktaş: Ufak Bir Yol Kazası Yaşadık", "Erdoğan: Ben Aşı Olmayacağım", "İnsanlar Aşı Olmak İçin Zorlanmasın", "Aşı Kampanyası Çöktü", "Aşıda Güvensizlik" gibi başlıklarla yer alırken, Zaman gazetesinde sadece bir kez Başbakan

Erdoğan'ın aşı olmayacağına dair haberin yayımlandığı, Sağlık Bakanını Aktaş ve domuz gribi aşısıyla ilgili haberlerin ise nötr ya da pozitif nitelikte verilerek hükümet temsilcileri arasındaki çatışmanın haberlere yansıtılmadığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın dördüncü varsayımını ise, domuz gribi salgısıyla haberlerde tasarlanan risk algısının araçsallaştırılarak insanların satın alma davranışlarını yönlendirmeyi hedeflediği yönündedir. Nitekim özellikle Zaman ve Hürriyet gazetelerinin ekonomi sayfalarında domuz gribiyle ilgili haberlerin sayısındaki yüksek oran dikkat çekmektedir. “Domuz Gribi Virüsünü Öldüren Sıvı Sabun Yok”, “Salgın mandalina ve portakal taleplerini arttırdı”, “Çiftçinin Yüzü Güldü”, “Meyve Sıkacağı Yok Sattı”, “Panik Zatürre Aşısını Tüketti”, “Antibakteriyel Jel Üreten Firmalar 1 yıllık Satışı 1 ayda Yaptı”, “İlaç Çılgınlığı”, “Domuz Gribi Dolandırıcısı”, başlıkları altında verilen haberlerde özellikle anti bakteriyel jel, sıvı savun, zatürre ilacı, meyve sıkacağı ve mandalina, portakal gibi meyvelere yüksek oranda talep yaratıldığı gerçeği çalışmanın varsayımının doğruluğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Sağlık Bakanlığı'nın 2009 yılında gerçekleştirdiği domuz gribi aşı kampanyası kapsamında medyada yer alan haberlerdeki risk iletilerinin içeriğinin belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada, haber başlıklarındaki iletilerin birbirine yakın oranlarda korku, tehlike ve belirsizlik üzerinden aktarıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan varsayımları sınamak amacıyla oluşturulan kodlama çizelgelerinden elde edilen bulgulara göre en fazla haberin Posta, ardından Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetesinde yer aldığı görülmektedir.

Sağlık Bakanlığı domuz gribi salgınından korunabilmek adına düzenlediği aşı kampanyasının etkinliğini artırabilmek için kamuoyunda hastalıkla ilgili tehlike içeren iletilere sıkça yer vererek toplumun risk altında olduğu algısını yaratmaya çalışmıştır. Bu sayede insanların konuya dikkatini çekerek kampanyaya katılımı genişletmeyi hedefleyen Sağlık Bakanlığı'nın domuz gribi aşısının gerekliliği konusunda insanları ikna edebilmek için iletilerde tehlikenin beraberinde gelen risk algısının yarattığı korku ve kaygıları harekete geçiren bir strateji benimsediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kamuoyunun konuyla ilgili görüşlerini belirlemek açısından araştırmada önemli yer tutan haber aktörleriyle ilgili yapılan incelemede ulaşılan veriler başta dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan ve muhalefeti temsil eden siyasi parti liderlerinin, Sağlık Bakanı Akdağ'ın aksine, kamuoyuna domuz gribi aşısıyla ilgili belirsizlik ve olumsuzluk içeren iletiler gönderdiği gerçeğini ortaya koymuştur. Nitekim Sağlık Bakanı Akdağ, ABD Başkanı Obama gibi kamera karşısında aşı vurulurken, dönemin Başbakanı Erdoğan İtalyan Başbakanı Berlusconi gibi aşının gerekli olduğunu düşünmediği, insanların aşı için zorlanmaması yönündeki açıklamaları kamuoyunun gündeminde yer almıştır. Sonuç olarak haber başlıklarından yola çıkılarak gerçekleştirilen iletilerin analizinden elde edilen bulgular, farklı içeriğe sahip iletilerin Sağlık Bakanlığı'nın başlatmış olduğu aşı kampanyasının ikna ediciliğine gölge düşürürken kamuoyunu da güvensizliğe sürüklediğini göstermiştir. Araştırma sırasında elde edilen bir başka önemli nokta ise, Sağlık Bakanlığı'nun aşı kampanyasıyla ilgili yapılan haberlerde domuz gribi salgını tehlikesi nedeniyle toplumun risk altında olduğu iletilerinin sıkça vurgulanması, diğer haberlerde ise çoğunlukla domuz gribi salgınının getirdiği risklerden çok aşının gelecekte doğurabileceği tehlikeden kaynaklanan riskler üzerinde durulduğudur. Bu sonuç bizleri Giddens'in risk toplumunda insan eliyle imal edilmiş risk tanımlamasına götürmektedir. Bu perspektiften ele alındığında, doğanın ve geleneğin ötesinde yaşayan bir dünyanın en temel niteliğini dışsal risklerden imal edilmiş risk aşamasına geçilmesi oluşturur. İnsan eliyle imal edilmiş riskleri olasılıklar tablosuna dayanarak hesaplamak mümkün olmadığı gibi, bu risklerin neler olduğu çoğu zaman tam anlamıyla bilinmemektedir (Giddens ve Pierson, 2001: 223). Dolayısıyla araştırmamızın örneğine bakıldığında domuz gribi salgını riskini ortadan kaldırmak amacıyla üretilen domuz gribi aşısı belirsizlikleri de içinde barındırdığından yeni risklerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Nitekim haber aktörlerinin konuyla ilgili birbirine taban tabana zıt açıklamalarının kökeninde adı konamayan bu risklerin yarattığı endişe yatmaktadır.

Çalışmanın üçüncü varsayımını ise domuz gribi aşısıyla ilgili haberlerdeki risk tasarımının medya kuruluşlarının yayın politikalarıyla yakından ilişkili olduğu yönündedir. Nitekim risk içeren iletilerin değerlendirildiği tablodaki bulgular diğer gazetelerin domuz gribi aşısıyla ilgili olarak hükümet nezdinde yaşanan anlaşmazlığı yansıtırken, Zaman gazetesinin bu polemigi yansıtmadığı, konuyla ilgili yer verilen haberlerin

daha çok domuz gribi salgını ve Sağlık Bakanlığı'nın başlattığı kampanyayla ilgili pozitif ya da nötr nitelikli haberler olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda ele alındığına, Zaman gazetesinin hükümet politikalarına yakın duruşu gazetenin sayfalarındaki konuyla ilgili risk tasarımı etkin rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan yola çıkılarak günümüzde medya-iktidar-sermaye ilişkileri açısından ele alındığında medyada inşa edilen riskin gerçek olup olmadığı konusunda ciddi soru işaretleri doğmaktadır. Çünkü toplumsal gelişme ve değişmeyi denetim altında tutmak isteyen veya ona yön vermek isteyen tüm toplumsal güçler medyaya her zaman özel bir önem vermişlerdir. O nedenle, medya günümüzde tüm toplumsal güçlerin karşılaştığı ve temsil olanaklarını arttırmak istedikleri bir alan haline gelmiştir (Kaya, 2009: 396). Dolayısıyla medyanın çıkar odakları tarafından yönlendirilme olasılığı medyadaki gerçekliği, araştırmanın konusu ekseninde ele alındığında ise riskin varlığını tartışılır kılmaktadır.

Araştırmanın diğer önemli noktasını ise, domuz gribi salgınıyla ilgili haberlerde tasarlanan riskin araçsallaştırılarak insanların satın alma davranışlarının yönlendirildiği gerçeğidir. Nitekim haberlerin analizinde ekonomi sayfalarında aşı kampanyası döneminde özellikle anti bakteriyel jel, sıvı savun, zatürre ilacı, meyve sıkacağı ve meyvelerin satın alınması yönünde önerilerde bulunan iletilere sıkça yer verildiği anlaşılmaktadır. Haberlerdeki iletilerde domuz gribi salgınıyla ilgili risk tanımlaması vurgulanırken, kişide korku ve kaygı uyandıran riskin giderilebilmesi için bazı ürünlerin satın alınarak kullanılması önerilerine yer verilmiştir. Bu perspektifte ele alındığında risk toplumunda oluşan kültürel zihniyetin korkular, fobiler, hiper riskler ve bilimsel kehanet üzerine inşa edildiği (Jarvis, 2007: 32) gerçeğiyle karşılaşılır. Risk kültürü ise bazı çıkar çevrelerinin içinde barındırdığı temel duygulardan biri olan korku aracılığıyla insanları belirli bir davranışa yönlendirerek ikna etme amacı güdülebilir (Morales vd., 2012: 384). Dolayısıyla gerek politik gerekse sermaye piyasalarının amaçları doğrultusunda riskler imal edilerek insanların belirli amaçlar doğrultusunda yönlendirilmesi olası bir durum olarak karşımıza çıkması olası bir durumdur.

Bu sonuçlardan yola çıkıldığında, kitle kültürünün oluşumunda önemli bir role sahip olan medyanın risk kültürünün oluşumunda etkili bir güç olarak kendini gösterdiği gerçeğiyle karşılaşırız. Çünkü insanlar dünyada neler olduğunu anlamak için medyaya bağıdırlar. Günümüz insanı kitle iletişim araçlarının verdiği bilgiler sayesinde bilgilenmekte ve

medyanın olaylara verdikleri önem derecelerini kabul etmeye meyilli olmaktadırlar (Yaylagül, 2010: 77). Bu perspektiften yaklaşıldığında medyanın sunduğu risk tasarımları ile düşünce ve davranışlarımızın şekillenmesi kaçınılmaz bir durum olarak kendini gösterir. Toplumsal oluşumların ve gelişimlerin egemen güçler tarafından şekillendirildiği gerçeği bizleri neyin risk taşıyıp taşımadığı konusunda risk raporları ve uzmanlarının verdiği bilgilere dayanılarak yapılan haberlerin gerçeği ne kadar yansıttığının sorgulanmasının gerekliliğini beraberinde getirir. Gerçeği sorgulamak ise daha fazla bilgi ve daha fazla bilinç düzeyiyle sağlanabilecek bir süreci içinde barındırır. Aksi takdirde Furedi'nin ifadesiyle, medyada yer alan risk hesapları insanların gelecekteki güvenliği, çocuklarını nasıl yetiştireceği, hangi yiyeceklerin seçileceği ve tüketicilerin bireysel tercihlerinin ne olması gerektiği konusunda bilgiler aktarmaya devam ederken, insanları risk toplumunda kurulu düzenin nesnesi haline getiren (2001: 99) durum kendini sonsuza kadar devam ettirecektir.

KAYNAKÇA

- Alver, Füsun (2003). *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Der Yayınları.
- Alver, Füsun (2006). "Niklas Luhmann". *Kadife Karanlık II* içinde. İstanbul: Su Yayınları.
- Bakir, Vian (2010). "Media and Risk: Old and New Research Directions." *Journal of Risk Research* 13(1).
- Beck, Ulrich (2005). *Siyasallığın İcadı*. Çev. Nihat Ülner. 2. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berman, Marshall (2010). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker. 13. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, Nuri (1988). *İçerik Analizi*. İzmir: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bingöl, Yılmaz, Nihal Tanrıver (2011). "Bilgi Çağında Değişen Sosyal Hareketler: Sanal Eylemler." *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi* 6(1).
- Darryl S.L. Jarvis (2007). "Risk, Globalisation and the State: A Critical Appraisal of Ulrich Beck and the World Risk Society Thesis." *Global Society* 21(1).
- Dura, Cihan, Hayriye Atk (2002). *Bilgi Toplumu, Bilgi Ekonomisi ve Türkiye*. İstanbul: Literatür Yayınları.

- Freud, Sigmund (2008). *Totem ve Tabu*. Çev. Hasan İhsan. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Furedi, Frank (2001). *Korku Kültürü*. Çev. Barış Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, Anthony (2001). *Üçüncü Yol*. Çev. Nihat Şad. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giddens, Anthony, Christopher Pierson (2001). *Modernliği Anlamlandırmak Anthony Giddens'la Söyleşiler*. Çev. Serhat Uyurkulak, Murat Sağlam. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, Anthony (2010). *Modernliğin Sonuçları*. Çev. Ersin Kuşdil. 4. Basım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Horkheimer, Max (2008). *Akıl Tutulması*. Çev. Orhan Koçak. 7. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jarvis, Darryl S.L. (2007). "Risk, Globalization and the State: A Critical Appraisal of Ulrich Beck and the World Risk Society Thesis." *Global Society* 21(1).
- Kaya, A. Raşit (2009). *İktidar Yumağı*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Kazgan, Gülten (1981). "Üçüncü Dalga Uygarlığı ve Türkiye." *Üçüncü Dalga*. Alvin Toffler (yzt) içinde. İstanbul: Altın Kitap Yayınları.
- Mattelart, Armand (2004). *Bilgi Toplumunun Tarihi*. Çev. Halime Yücel Altınel. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morales, Andrea C., Eugenia Wu and Gavan J. Fitzsimas (2012). "How Disgust Enhances the Effectiveness of Fear Appeals." *Journal of Markets Research* 49.
- Rousseau, J. J. (2001). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. Çev. Nuri İleri. 6. Basım. İstanbul: Say Yayınları.
- Timuçin, Afşar (2004). *Düşünce Tarihi I*. 5. Basım. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Toffler, Alvin (1981). *Üçüncü Dalga*. İstanbul: Altın Kitap Yayınları.
- Tulloch, John C. and Jens O. Zinn (2011). "Risk, Health and the Media." *Health Risk & Society* 13(1).
- Yaylagül, Levent (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara.

